

by Sz. Czigány

S u m m a r y

The investigations extended our knowledge about the settlement of the loess on the southern slopes of the Villány Mountains. A double horizontal paleosol complex is exposed besides the other one in the brickyard of Siklós, which lies 70 metres lower.

The investigated Late Pleistocene and Early Holocene material transport processes are the followings:

- two types of hollow roads formed in the loess deposits. One of them is exclusively man-made while the other one is of mixed type. The rainfall had a significant effect upon development of the second type.
- talus cones covering 25 per cent of the pediment of the mapped area are underlying the hollow roads.

Translated by the author

Dövényi Zoltán (szerk.): Tér–Gazdaság–Társadalom. – Huszonnégy tanulmány Berényi Istvánnak.

– Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet – Budapest, 1996. 392 p.

Az elmúlt évben a társadalomföldrajzi kiadványok sora újabb értékes kötettel gyarapodott. A tanulmánygyűjtemény kiváló kollégánk, tanárunk, BERÉNYI István 60. születésnapja alkalmából jelent meg az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének gondozásában. Mint a kötet előszavában is olvashatjuk, nem volt könnyű dolga a kötet szerkesztőjének, hiszen egy ekkora szerzői kör összefogása és koordinálása nem kis erőfeszítést igényel. A megfeszített munkát azonban siker koronázta, s DÖVÉNYI Zoltán szerkesztésében egy nemzetközi szinten is színvonalasnak mondható kiadványt vehet kezébe az olvasó.

A bevezető részben BERÉNYI István életpályájának főbb állomásaival ismerkedhetünk meg. Szakmai tevékenységének rövid felvázolása érzékletes képet ad a Széchenyi-díjas professzor több évtizedes, termékeny kutatói munkájáról, oktatói pályafutásáról. Minderről tanúskodik a gazdag bibliográfiai válogatás is, számba véve az ünnepelt tollából kikerült fontosabb publikációkat. E rövid bevezetőt kíséri a magyar és külföldi szerzők által írt 22 tanulmány, melyek társadalomföldrajzi témák gazdag tárházát nyújtják az érdeklődőnek.

A kötet öt nagyobb témakörbe sorolható publikációkat tartalmaz, melyek egyben körüljárják azt a szakmai mezőt, ahol BERÉNYI István tevékenykedett és tevékenykedik ma is:

A *Városföldrajzi tanulmányok* c. fejezetben – amely egyébként legterjedelmesebb része a tanulmánygyűjteménynek – nyolc írást olvashatunk, ezek közül öt Budapest társadalomföldrajzába nyújt bepillantást.

Elisabeth LICHTENBERGER a főváros társadalmi térszerkezetének átalakulását elemzi bevezető tanulmányában. Egyrészt megismerkedhetünk a városszerkezet rendszerváltozás előtti modelljével, másrészt a bérlakások privatizációjának, valamint a lakásosztályok helyzetének részletes elemzésén keresztül a szerző felvázolja Budapest új, átalakulási modelljét.

Georg KLUCZKA a budapesti belváros átalakuló funkcióiáról ír részletesen. Sorra veszi a lakófunkció, a feldolgozóipar, a kiskereskedelem, a média és hirdetések, valamint a pénzügyi, jogi és idegenforgalmi intézmények helyzetét a cityben. A főváros V. kerületében kilenc speciális városnegyed kialakulásának, formálódásának lehetünk tanúi, melyek közül egyesek egymásba folynak, mások viszont kifejezetten elkülönülnek egymástól. A kutatási eredményeket fekete-fehér és színes tematikus térképek teszik szemléletessé.

A fenti két tanulmányhoz szorosan kapcsolódik KOVÁCS Zoltán és Reinhard WIESSNER közös publikációja a fővárosi lakáspiac átalakulásának főbb jellemzőiről, ill. azok város szerkezeti következményeiről a belső városrészekben. A lakáspiac rendszerváltozás előtti jellemzőinek rövid felvázolása után a szerzők a rendszerváltozás utáni állapotokat elemzik részletesen, kiemelve a vállalkozói szféra expanziójának és az állami lakások privatizációjának a hatását. A lakáspiac átalakulása jelentős változásokat hozott a lakásárak változásában, a lakásprivatizáció tér- és időbeli megoszlásában, a városfelújítás ütemében, a lakásmobilitásban és a szegregációs

folyamatokban. A belvárosi negyedekben a szerény ütemű megújulással párhuzamosan a lakófunkció csökkenése és a city-funkció rohamos terjedése tapasztalható. Egyes negyedekben leértékelődési, míg másokban dzsentrifrikációs folyamatok kerülnek előtérbe.

IVÁN László a budapesti lakótelepek történetéről ad rendkívül jó áttekintő képet. Összehasonlító elemzésével nagyban hozzájárul a különböző generációjú lakótelepek különbségeinek, szerepének és jelentőségének megértéséhez. Összefoglaló táblázata a lakótelepekről (építési év, lakások száma) hasznára válhat a téma kutatóinak.

TÓZSA István a GIS alkalmazási lehetőségeit mutatja be városi talajvízminőségi vizsgálatokon keresztül, felhívva a figyelmét a talajvízminőség környezeti hatásvizsgálatokban, ill. egy település környezeti állapotának értékelésében játszott szerepére.

Günter HEINRITZ és Detlev KLINGBEIL a városi térségek hasznosításának lehetőségeit mutatják be München példáján keresztül. Vizsgálják egyrészt a Keleti pályaudvar melletti tervezési terület ipartelepítési lehetőségeit, másrészt a város északi peremén található „Kristallsiedlung” tervezési terület további fejlődését.

Peter GRÄF a szolgáltatások - kiemelten a kiskereskedelem - telephelyválasztásának átalakulásáról ír, felvázolva bevezetésében a témát érintő főbb elméleteket, téziseket. A szerző a telephelyi döntések és a mikrogeográfiai telephely-analízis alapjaival is megismertet bennünket. A mikrogeográfiai analízis elméletének gyakorlati alkalmazhatóságát egy konkrét németországi példa bemutatásával támasztja alá, hangsúlyozva, hogy ez a módszer nem lehet a telephelytalálás szokványos eszköze, inkább a kiegészítő finomanalízis eddig csak ritkán használt lehetőségét jelenti.

Aki az image-vizsgálatok kérdésköre iránt érdeklődik, annak figyelmébe ajánlom TINER Tibor tanulmányát. E publikációban nemcsak az image-kutatás történetét olvashatjuk, hanem tudományelméleti háttérbe is bepillantást nyerhetünk. A szerző ugyanakkor nem feledkezik meg a mental map-vizsgálatok áttekintő értékeléséről sem.

Hazánkban és külföldön egyaránt reneszánszát éli a regionális földrajz, a regionális tudomány pedig egyre fontosabb szerepet játszik mind a kutatás, mind pedig az oktatás terén. Nem hiányozhatnak tehát a *regionális tanulmányok* sem egy hasonló jellegű kötetből.

A fejezetet SÜLI-ZAKAR István A régió: földrajzi integráció c. tanulmánya vezeti be. Írásában olvashatunk hazánk térszerkezetének, regionális tagozódásának problematikájáról, kitekintve a nyugat-európai NUTS-rendszer bevezetésének hazai lehetőségeire. A szerző emellett áttekinti a kelet-magyarországi régió fejlődésének fontosabb állomásait és jövőbeli alternatíváit, továbbá érinti a regionalizmus és regionalizáció aktuális kérdéseit is.

BECSEI József a kistérségi területi rendszer elveit fogalmazza meg, s felvázolja a területszervezés, fejlesztés és igazgatás főbb problémáit hazánkban. Kétségtelen, hogy a városok alapvető területszervező erővel bírnak, az erre épülő - szerző által kidolgozott - új területi beosztási rendszer lehetőséget nyújt a közép- és nagyrégiók kialakításához.

A regionális együttműködés nemzetközi tapasztalatait Jörg MAIER és Olaf BEHRENS osztja meg velünk. Dolgozatukban az Európai Unió területi politikájának keretében megvalósuló, tartományi határokat átívelő regionális együttműködés lehetőségeit veszik számba. Megismerhetjük az Európai Unió regionális területrendezési politikájának alapjait, cselekvési stratégiáit és a kooperáció jogi problémáit. A területfejlesztési koncepciók kidolgozásának gyakorlatát, a felvetődő kérdéseket és problémákat egy Bajorország és Turingia határán fekvő terület elemzésén keresztül mutatják be.

Az 1991-es jugoszláv válság regionális földrajzi elemzését Walter ZSILINCSAR írásában olvashatjuk. Nemcsak a konfliktus kiobbantó okairól, történelmi gyökereiről kapunk összefoglalást, hanem a krízis keserű gazdasági és társadalmi-demográfiai következményeiről is, továbbá ezek hatásáról az osztrák-jugoszláv kapcsolatokra.

TÓTH József településrendszerünk legkisebb elemeit veszi górcső alá. Különösen aktuális e téma, hiszen az aprófalvasodás folyamata Magyarországon napjainkban is tart és regionálisan terjed. Dolgozatában az ezer főnél kisebb települések szerepének hosszú távú változásairól, regionális sajátosságairól, torzult demográfiai struktúrájáról, ill. a lakásviszonyokról és a kommunális ellátottság szintjéről, az innováció szerepéről, a rendszerváltás óta bekövetkezett fontosabb változásokról egyaránt képet kapunk.

(A cikk folytatása a 187. oldalon)

TOURISTIC ASSESSMENT OF PHYSICAL AND SOCIAL ENDOWMENTS AND COMPLEX TOURISTIC MICROZONING: THE EXAMPLE OF WESTERN ZALA COUNTY

by *L. Gyuricza*

S u m m a r y

The paper aims at elaborating a – partly novel – method which allows the assessment of physical and social conditions from touristic aspect, presents the actual level and development of tourism and promotes the delineation of complex touristic microregions.

In the selection of the study area it was of decisive significance that the peripheral and previously economically backward Western Zala county along the Slovene border became – with the political changes and the independence of Slovenia – a frequented border region. As a consequence, new opportunities for landscape utilisation opened up and tourism could contribute to the economic development.

In the first stage of assessment physical endowments were assessed on grid maps with the help of numerical parameters and physical regions were delimited. To this end, the parameter scores of the particular physical conditions essential for touristic development were weighted and added. The individual parameters were attributed scores in value intervals and multiplied with the appropriate weight.

Overlaying the maps for individual parameters (altogether 16) at 1:100,000 scale (1x1 cm grid on the map), the values in corresponding cells were summed up (as it is customary in touristic assessment) and physical touristic microregions of individual character were identified. In the second stage a similar technique was applied for the assessment of social endowments for tourism.

The resulting output grid modifies the boundaries of microregions delimited on a physical basis, shows the level of tourism and marks attractions which exist only potentially. The parameters of social endowments (15 in total) were grouped into three categories: accessibility, receiving capacity and human attractions. Finally, through the integration of output grids for physical and for social endowments, complex touristic microregions were identified.

Translated by the author

(A cikk folytatása a 130. oldalról)

A rendszerváltozás új társadalmi és gazdasági folyamatokat indított el a volt szocialista országokban. A piacgazdaságra való áttérés, a szerkezet-átalakítás, a privatizáció, a külföldi tőke és multinacionális cégek megjelenése - gyakran jelentős társadalmi és regionális különbségeket létrehozva - folyamatosan átforgatta és átforgálja ezen országokat. A kötet következő fejezetében a rendszerváltozások néhány következményének egy németországi és három hazai elemzését találjuk.

Gerhard STIENS a megváltozott területhasznosítás jelenségeiről, mint az új területfejlesztési feltételek és programok következményeiről ír. Tanulmányában a volt NDK területén tapasztalható új urbanizációs folyamatokba, az új tartományok aktuális és jövőbeli területfejlesztési problémáiba vezeti be az olvasót.

A külföldi működőtőke befektetések hatását Magyarország regionális fejlődésére ENYEDI György elemzi a tőle megszokott célratrőről, magas színvonalon. Feltárja e befektetések nagyságát, célját, szerkezetét és jellegét, ezenkívül regionális megoszlásuk okait és következményeit is felvázolja. A szerző rendkívül fontos szerepet tulajdonít a külföldi befektetéseknek (pl. a privatizációban, a korszerű technológia, munkastílus elterjesztésében, gazdaságunk világgazdasági integrálásában stb.), s bár ezek hozzájárultak a területi gazdasági egyenlőtlenségek erősödéséhez, a kormányzati és önkormányzati stratégiák átgondolásával és összehangolásával a lemaradt területek regionális fejlesztésébe is bevonhatók.

A privatizáció és a regionális egyenlőtlenségek kérdésével foglalkozik CSÉFALVAY Zoltán. Az 1990 és 1994 közötti időszak privatizációs politikáját, a privatizáció menetét, az új tulajdonosi struktúrájának és a vállalati privatizációnak a regionális különbségeit követhetjük végig a tanulmányban. Nem szabad azonban

elfelejtünk - utal rá a szerző -, hogy a privatizáció valódi hatásai az ország területi szerkezetében csak hosszabb távon ragadhatók meg. A régiók jövője és fejlődése szempontjából az igazi kérdés az, hogy mi következik a privatizáció után?

KISS Éva az ipar szervezeti átalakulásának hatását tárta fel a budapesti régióban található cégek térkapcsolatait vizsgálva. Dolgozatának első részében a hagyományos szervezeti formák (vállalat, szövetkezet) visszaszorulásának, ill. az új típusúak (kft, rt) terjedésének legfontosabb okairól és következményeiről ír, kitérve a térbeli viszonyok elemzésére is. A folytatásban néhány konkrét cég (budaörsi Szerszám és Porkohászati Gyár, Ganz-Hunslet Rt., Szentendrei Betonárugyár, Budapesti Mezőgépi Vállalat) átalakulásának ismertetésén keresztül mutatja be a termelési és értékesítési kapcsolatok változását. Mint a tanulmányból is megállapíthatjuk, e térkapcsolatokat tulajdonképpen kettős törekvés jellemzi: egyrészt a régi, jól működő beszállítói kapcsolatok megtartása, másrészt széles, sokoldalú értékesítési hálózat kiépítése.

A *Tanulmányok Közép-Európáról* c. fejezetben két egymáshoz szorosan kapcsolódó publikáció olvasható. Karl RUPPERT Közép-Európát fogalmi téren próbálja megközelíteni, időszámítási, szociálgeográfiai, filozófiai, földrajzi és geopolitikai szempontokat elemezve. Térszerkezeti, településhálózati megközelítése ugyanakkor mintegy felvezeti RÉTVÁRI László írását, aki Közép-Európa határát a földrajzi környezet elemzésének segítségével húzza meg. Bár a két dolgozat megközelítési módja eltérő, hasonló eredményre jutnak. A kisebb lehatárolásbeli eltérések azonban rávetítenek arra, hogy a kérdés még nyitott, s a viták még korántsem zárultak le.

A kötet zárófejezetébe kerültek a *történeti aspektusú tanulmányok*. BELUSZKY Pál a zsidó lakosság elterjedésének két világháború közötti viszonyait elemzi szakértő pontossággal. Az első világháború előtti időszak kétszáz éves történéseit két szakaszra bontva tárgyalja a szerző, hiszen az 1840. évi törvény új fejezetet nyitott a magyar zsidóság települési viszonyaiban. A két világháború közötti időszakban a zsidó lakosság számaránya és települési sajátosságai alapján három jellegzetes régió rajzolódott ki: Nagy-Budapest, Északkelet-Magyarország, ill. egy kevésbé specifikus, városokat magába foglaló csoport. Ezek legjellegzetesebb különbségeiről olvashatunk a tanulmány második részében.

KOCSIS Károly értékes írása a vajdasági magyarság etnikai földrajzához nyújt adalékot. Végigköveti az etnikai terület változásait a honfoglalástól napjainkig, részletesebben elemezve a II. világháború utáni történéseket. A publikáció színvonalát nagyban emelik a rendkívül színvonalas, önmagukért beszélő tematikus térképek.

DÖVÉNYI Zoltán a modernizáció alföldi kezdeteit mutatja be, visszakalauzolja bennünket a múlt század második felének Békéscsabájára. Az olvasmányos, nagy helytörténeti ismeretről tanúbizonyságot tevő tanulmányban részletesen olvashatunk a közlekedés, elsősorban a vasút modernizáló hatásáról. A kereskedelem, az épített környezetben és a hiteléletben bekövetkezett változások is mind hozzájárultak, hogy a helyi társadalom - előre tekintve - szinte mindig pozitívan reagált az új idők kihívására, s nagy erőfeszítéseket tett a település helyzetének javítására.

Mint a fenti rövid ismertetésből is kiviláglik, a kötet egyik legnagyobb értéke éppen sokszínűsége. Minden társadalomföldrajz iránt érdeklődő találhat a kötetben kedvére való olvasmányt, mely nemcsak szórakoztat, hanem tanít is egyben. A nemzetközi szerzőgárda, az idegen nyelvű összefoglalók, az ábrák jó minősége, német és angol nyelvű feliratok nemcsak emelik a tisztelgő kötet színvonalát, hanem biztosíthatják annak nemzetközi szakmai elismertségét, használhatóságát is. A külsőre szerény és mégis esztétikus kiadvány egyetlen szépséghibája, hogy könnyen lapjaira esik szét. Ez azonban tartalmi értékét nem csökkenti, s remélhetőleg - jó egészséget kívánva BERÉNYI Istvánnak - még sok folytatást fog megélni a tanulmánygyűjtemény.

EGEDY TAMÁS